

MEĐUNARODNO PRAVO LJUDSKIH PRAVA: IZVORI, MEHANIZMI I RELEVANTNOST

MILAN M. MARKOVIĆ

Šef Tima i programa za ljudska prava

Kancelarija Ujedinjenih nacija u Srbiji

PRISTUPI MEĐUNARODNOM PRAVU

- **Monizam:** domaće i međunarodno pravo delovi su jedinstvenog pravnog sistema.
- **Dualizam:** domaće i međunarodno pravo odvojene su dimenzije, uređuju odvojena pitanja.
- **Pluralizam:** obe teorije nedovoljne i neodržive; interakcija i medijacija između normi i struktura, sparivanje sistema.

USTAVNI POLOŽAJ MEĐUNARODNOG PRAVA

- **Ustav:** izvor koji uređuje odnos nacionalnog i međunarodnog prava (i položaj)
- Međunarodni ugovori retko uređuju svoju primenu na nacionalnom nivou
- Međutim, država ne može pravdati neispunjavanje svojih međunarodnopravnih obaveza razlozima koji su nacionalnopravni

USTAV REPUBLIKE SRBIJE

- Član 16.:

Opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava i potvrđeni međunarodni ugovori sastavni su deo pravnog poretka Republike Srbije i neposredno se primenjuju. Potvrđeni međunarodni ugovori moraju biti u skladu s Ustavom.

- Međunarodno pravo: potvrđeni (ratifikovani) ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava
- Integrisanost u domaćem pravnom poretku
- Neposredna primena (ne zadaju se dodatni uslovi – npr. sposobnost za direktnu primenu i dr.)
- Usklađenost ratifikovanih ugovora sa Ustavom

USTAV REPUBLIKE SRBIJE

- Član 18.:

Ustavom se jemče, i kao takva, neposredno se primenjuju ljudska i manjinska prava zajemčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima i zakonima.

Odredbe o ljudskim i manjinskim pravima **tumače se u korist unapređenja vrednosti demokratskog društva**, saglasno važećim međunarodnim standardima ljudskih i manjinskih prava, kao i praksi **međunarodnih institucija** koje nadziru njihovo sprovođenje.

- Neposredna primena ljudskih prava garantovanih međunarodnim pravom
- Tumačenje odredbi o ljudskim pravima – novi izvor: praksa nadzornih međunarodnih institucija

USTAV REPUBLIKE SRBIJE

- Član 142.:

(...) sudovi sude na osnovu Ustava, zakona i drugih opštih akata, kada je to predviđeno zakonom, **opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava i potvrđenih međunarodnih ugovora.**

- Član 145.:

Sudske odluke se zasnivaju na Ustavu, zakonu, **potvrđenom međunarodnom ugovoru** i propisu donetom na osnovu zakona.

- Sudovi sude na osnovu domaćeg pravnog poretka, kao i međunarodnog prava, koji je deo tog poretka (čl. 16.)
- Sudske odluke se eksplicitno zasnivaju na ratifikovanim ugovorima (opšteprihvaćena pravila izostaju)

USTAV REPUBLIKE SRBIJE

- Član 194.:

Potvrđeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava deo su pravnog poretka Republike Srbije. **Potvrđeni međunarodni ugovori ne smeju biti u suprotnosti sa Ustavom.**

Zakoni i drugi opšti akti doneti u Republici Srbiji **ne smeju biti u suprotnosti sa potvrđenim međunarodnim ugovorima i opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava.**

- Ponavlja se integrisanost međunarodnopravnih standarda u domaći poredak
- Usklađenost sa Ustavom – primat Ustava
- Usklađenost zakona sa međunarodnim pravom – primat međunarodnog prava

USTAV RS – PAR ZAKLJUČAKA

- **Međunarodno pravo je integralni deo domaćeg pravnog poretka**
- **„Međunarodno pravo“:**
 - Ratifikovani međunarodni ugovori (zakon o potvrđivanju, ukaz o proglašenju, objava u službenom glasilu)
 - Opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava

(međunarodnopravni običaji i opšti principi međunarodnog prava) – mala verovatnoća direktne sudske primene

- **Neposredna primena**
- **Ratifikovani ugovori ne smeju biti protivni Ustavu (primat Ustava)**
- **Zakoni i drugi opšti akti ne smeju biti protivni međunarodnom pravu (primat međunarodnog prava)**
- **Sudske odluke se zasnivaju i na ratifikovanim međunarodnim ugovorima**
- **Tumačenje odredaba o ljudskim pravima i na osnovu prakse međunarodnih institucija koje nadziru njihovo sprovođenje**

RATIFIKOVANI MEĐUNARODNI UGOVORI

Fundamentalni univerzalni ugovori o ljudskim pravima (UN)

- Konvencija o eliminaciji rasne diskriminacije (1965.)
- Pakt o građanskim i političkim pravima (1966.)
- Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966.)
- Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (1979.)
- Konvencija protiv torture i drugog surovog, nečovečnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (1984.)
- Konvencija o pravima deteta (1989.)
- Konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica (1990.)
- Konvencija o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka (2006.)
- Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (2006.)

RATIFIKOVANI MEĐUNARODNI UGOVORI

Fundamentalni univerzalni ugovori o ljudskim pravima (UN)

- Konvencija o eliminaciji rasne diskriminacije (1965.)
- Pakt o građanskim i političkim pravima (1966.)
- Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966.)
- Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (1979.)
- Konvencija protiv torture i drugog surovog, nečovečnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (1984.)
- Konvencija o pravima deteta (1989.)
- Konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica (1990.)
- Konvencija o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka (2006.)
- Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (2006.)

„MEĐUNARODNE INSTITUCIJE KOJE NADZIRU SROVOĐENJE LJUDSKIH PRAVA“

- Relevantne za tumačenje postojećih odredaba o ljudskim pravima
- Kojih odredaba: **važćih** (ratifikovanih ili nacionalnopravnih)
- Pod ratifikovanim međunarodnim ugovorima: **ugovorna tela** (treaty bodies)
- **Svaki** univerzalni ugovor o ljudskim pravima ima ugovorno telo

- Osnovni mandat ugovornih tela:
 - Tumačenje i usmeravanje sprovođenja
 - Nadzor nad sprovođenjem

UGOVORNA TELA UJEDINJENIH NACIJA

- 10 UGOVORNIH TELA UN ZA LJUDSKA PRAVA
- VODEĆI NEZAVISNI EKSPERTI, U LIČNOM SVOJSTVU

- 1. funkcija: **autentično tumačenje** normi međunarodnih ugovora
 - Normativno razlaganje odredbe na prava i obaveze
 - Ilustrativni prikaz obaveza država potpisnica
 - Pružanje instrukcija državama potpisnicama za sprovođenje
 - U formi „**opštih komentara**“
- 2. funkcija: **nadzor nad sprovođenjem** prava
 - Obavezno periodično izveštavanje (upućivanje preporuka)
 - Postupanje po individualnim predstavkama (opciono)
 - Istrage o ozbiljnim kršenjima u državi članici

OPŠTI KOMENTARI (GENERAL COMMENTS)

- Presudno važni za **razumevanje** norme (prava) u pitanju
- Od velike važnosti za **omogućavanje direktne primene** ugovora od strane suda
- Ustav insistira na ovom pristupu tumačenju ljudskih prava
- Primeri:
 - Komitet za ljudska prava (Pakt o građanskim i političkim pravima): 35 opštih komentara
 - Komitet protiv torture: 3 opšta komentara
 - Komitet za prava osoba sa invaliditetom: 7 opštih komentara
 - Dostupni su na stranicama OHCHR – ugovornih tela, neophodna je lakša dostupnost

OPŠTI KOMENTARI (GENERAL COMMENTS)

Primeri sadržine:

- Opšti komentar br. 14 o pravu na zdravlje (2000.) Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava
 - Prvi pristup razjašnjenju pojma **prava** na zdravlje
 - Konkretizacija prava, obaveza i ilustracija konkretnih mera
 - Određivanje minimuma prava na nacionalnom nivu
- Opšti komentar br. 1 o jednakosti pred zakonom i pravu na poslovnu sposobnost (2014.) Komiteta za prava osoba sa invaliditetom
 - Razjašnjavanje koncepta **univerzalnog prava** na poslovnu sposobnost
 - Približavanje revolucionarnog koncepta (potpuna promena obrasca) nacionalnoj primeni
 - Svođenje na konkretne normative elemente

Оваква одлука, која је базирана искључиво на непотпуном налазу вештака, обсемишљава суштину одредбе става 2. члана 40. Закона о ваппарничном поступку, као и чл.42. истог закона, који предвиђају периодичну проверу постојања разлога због којих је лице лишено пословне способности. Ово указује да би у конкретном случају, свако даље проверавање постојања разлога бесмислено било, односно да је противник предлагача лишен пословне способности само из разлога оштећења психичких функција.

Из наведеног произилази да је у наведеној ваппарничној ствари чињенично стање погрешно и непотпуно утврђено од стране првостепеног суда, због чега је дошло и до погрешне примене материјалног права, те су се стекли услови да се исто решење укине.

У поновном поступку, првостепени суд ће затражити од надлежних вештака да се поново изјасне и дају потпун одговор по датом налогу из решења суда од _____; а приликом поновног одлучивања првостепени суд је у обавези да има у виду Конвенцију о правима особа са инвалидитетом (Закон о потврђивању Конвенција о правима особа са инвалидитетом (Сл.гласник РС – Међународни уговори број 42/2009), а којим је направљена јасна дистинкција између пословне и менталне способности, при чему ментална неспособност не може бити оправдан разлог за лишавање пословне способности.

Са наведених разлога, одлучено је као у изреци овог решења применом одредбе чл. 401. ст.1. тач.3. ЗПП-а, у вези чл. 30. ст.2. ЗВП-а.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЊА – СУДИЈА